

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jiřího Zemánka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaje) a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatele: **České dráhy, a. s.**, se sídlem Nábřeží L. Svobody 1222, Praha 1, zastoupeného JUDr. Karlem Muzikářem, LL.M., advokátem se sídlem Křížovnické nám. 193/2, 110 00 Praha 1, proti usnesení **Nejvyššího soudu** ze dne 9. 10. 2015, č. j. 21 Cdo 3190/2015-442, rozsudku **Městského soudu v Praze** ze dne 10. 12. 2014, č. j. 23 Co 406/2012-386, a proti rozsudku **Nejvyššího soudu** ze dne 19. 8. 2014, č. j. 21 Cdo 2305/2013-352, za účasti M. R., jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

- I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2015, č. j. 21 Cdo 3190/2015-442, a výrokem I. rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. 12. 2014, č. j. 23 Co 406/2012-386, bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2015, č. j. 21 Cdo 3190/2015-442, a výrok I. rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. 12. 2014, č. j. 23 Co 406/2012-386, se ruší.**
- III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.**

O d ů v o d n ě n í :

I.
Dosavadní průběh řízení

Ústavnímu soudu byla dne 13. 1. 2016 doručena ústavní stížnost ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, prostřednictvím níž se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho základního práva na spravedlivý proces, garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

Z ústavní stížnosti a jejích příloh vyplývá, že napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2014, č. j. 21 Cdo 2305/2013-352 (dále také jen „napadený rozsudek Nejvyššího soudu“) byl zrušen rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 21. 1. 2013, č. j. 23 Co 406/2012-310, kterým byl k odvolání stěžovatele změněn

rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 3. 2012, sp. zn. 23 C 228/2009, a to tak, že žaloba vedlejšího účastníka o 8.680.000,- Kč byla zamítnuta. Žaloba byla zdůvodněna zejména tím, že vedlejší účastník působil u stěžovatele ode dne 1. 5. 2008 ve funkci náměstka generálního ředitele pro personální záležitosti a se stěžovatelem uzavřel manažerskou smlouvu, ve které bylo ujednáno, že vedlejšímu účastníkovi, jestliže se vzdá svého vedoucího místa po uplynutí 12 měsíců ode dne, kdy zahájil výkon práce na vedoucím místě, náleží jednorázová peněžní úhrada ve výši čtyřnásobku zlomku, v jehož čitateli bude součet všech mzdových plnění, na která vznikl vedlejšímu účastníkovi nárok před vzdáním se vedoucího místa, a to po celou dobu, kdy vedlejší účastník zastával vedoucí místo (dále jen „odstupné“). Vedlejší účastník se vzdal svého vedoucího pracovního místa dne 13. 5. 2009 a vyzval stěžovatele k vyplacení jednorázové peněžité náhrady ve výši shora uvedené žalované částky, stěžovatel však odmítl požadované plnění poskytnout.

Městský soud v Praze shora citovaným rozsudkem ze dne 21. 1. 2013, č. j. 23 Co 406/2012-310, zamítl žalobu vedlejšího účastníka s odůvodněním, že danou problematiku je nutné hodnotit v souladu s § 14 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění účinném do 31. 12. 2011 (dále jen „zákoník práce“), podle kterého výkon práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů nesmí být v rozporu s dobrými mravy. S poukazem na to, že vedlejší účastník se vzdal funkce téměř bezprostředně po uplynutí dvanáctiměsíční lhůty a dále na to, že za stavu, kdy stěžovatel dosáhl největší hospodářské ztráty v historii, inicioval vedlejší účastník zvýšení výdajů na odstupné vrcholného managementu, městský soud v uvedeném rozsudku uzavřel, že výkon práva vedlejšího účastníka na výplatu odstupného nelze pokládat za souladný s dobrými mravy.

Jak je již výše uvedeno, tento rozsudek Městského soudu v Praze byl zrušen napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu, který je odůvodněn mimo jiné tím, že z okolností případu a z toho, co bylo dokazováním zjištěno nebo jinak vyšlo za řízení najevo, nelze úspěšně dovozovat, že by cílem právního jednání vedlejšího účastníka nebylo dosažení zaplacení jeho pracovněprávní pohledávky, ale - aniž by vedlejší účastník sledoval smysl a účel splnění dluhu stěžovatele - přímý úmysl způsobit stěžovateli újmu. V této souvislosti Nejvyšší soud odkázal na právní názor vyjádřený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2000, sp. zn. 21 Cdo 992/99, ze kterého podle dovolacího soudu vyplývá, že za výkon práva v rozporu s dobrými mravy, ve smyslu ustanovení § 14 odst. 1 zákoníku práce, lze považovat pouze takové jednání, jehož cílem není dosažení účelu a smyslu sledovaného právní normou, nýbrž které je v rozporu s ustálenými dobrými mravy vedeno přímým úmyslem způsobit jinému účastníkovi újmu.

Poté ve věci znovu rozhodoval Městský soud v Praze, který ústavní stížností napadeným rozsudkem ve výroku pod bodem I. potvrdil co do částky 6.516.000,- Kč rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o věci samé, kterým Obvodní soud pro Prahu 1 uložil stěžovateli povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi 8.680.000,- Kč s příslušenstvím. Městský soud v Praze k uvedenému „potvrzujícímu“ výroku pod bodem I. uvedl, že právní názor dovolacího soudu, vyjádřený v napadeném rozsudku Nejvyššího soudu, je pro městský soud v tomto konkrétním případě závazný a podle

daného právního názoru ze strany vedlejšího účastníka nebyl prokázán úmysl způsobit stěžovateli výkonem svého subjektivního práva škodu. Co do zbývající částky 2.164.000,- Kč Městský soud v Praze napadeným rozsudkem ve výroku pod bodem II. zrušil rozsudek soudu prvního stupně a v tomto rozsahu mu věc vrátil k dalšímu řízení, ve kterém Obvodní soud pro Prahu 1 žalobě vedlejšího účastníka co do zbývající částky vyhověl rozsudkem ze dne 26. 5. 2016, č. j. 23 C 228/2009-488, proti kterému podal stěžovatel odvolání, přičemž řízení bylo následně usnesením Městského soudu v Praze ze dne 7. 11. 2016, č. j. 23 Co 430/2016-538, přerušeno do rozhodnutí Ústavního soudu o nyní projednávané ústavní stížnosti.

Dovolání stěžovatele proti výroku I. napadeného rozsudku Městského soudu v Praze odmítl Nejvyšší soud ústavní stížností rovněž napadeným usnesením ze dne 10. 2015, č. j. 21 Cdo 3190/2015-442 (dále jen „napadené usnesení Nejvyššího soudu“), neboť je podle dovolacího soudu v souladu s jeho ustálenou rozhodovací praxí, na kterou prostřednictvím výčtu několika rozhodnutí dovolacího soudu odkazuje. Nejvyšší soud v odůvodnění rovněž konstatoval, že dovozuje-li stěžovatel, že nárok vedlejšího účastníka je v rozporu s dobrými mravy, vychází též z jiných skutkových okolností, než jaké byly soudy zjištěny. Tímto postupem stěžovatel nezpochybňuje právní posouzení věci; ve skutečnosti tím napadá skutková zjištění soudů a uplatňuje tak proti rozsudku dovolacího soudu jiný dovolací důvod, než jaký je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

II.

Rekapitulace ústavní stížnosti

Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že v dovolání proti napadenému rozsudku městského soudu uvedl jako jeden z důvodů přípustnosti dovolání, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která je dovolacím soudem rozhodována rozdílně a tento důvod přípustnosti podrobně zdůvodnil, včetně odkazu na příslušnou rozhodovací praxi. Nejvyšší soud však v napadeném usnesení na tuto dovolací námitku nijak nereagoval a dovolání stěžovatele odmítl jako nepřipustné. Dovolací soud se v napadeném usnesení podle stěžovatele dále dostatečně nevypořádal ani s dalšími relevantními námitkami stěžovatele uvedenými v dovolání.

V záhlaví uvedená rozhodnutí obecných soudů jsou podle stěžovatele zatížena extrémním rozporem s požadavkem ústavnosti, spočívajícím ve flagrantně nesprávném právním posouzení věci, když obsah zásady dobrých mravů byl omezen na případy, kdy je výkon práva veden úmyslem poškodit jiného. Takový výklad 1) byl v těchto napadených rozhodnutích odůvodněn judikaturou vycházející z právní úpravy zákoníku práce ve znění, které se na posuzovanou věc neaplikuje a které neobsahovalo výslovné pravidlo zákazu výkonu pracovněprávních práv v rozporu s dobrými mravy (jako v rozhodné právní úpravě), ale rozdílný institut zákazu zneužití subjektivního práva; dále 2) je v rozporu s aktuální judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu a obecně chápaným obsahem zásady dobrých mravů, a odkazuje na nález Ústavního soudu ze dne 3. 5. 2006, sp. zn. III. ÚS 649/05, rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2013, sp. zn. 25 Cdo 4209/2011, a ze dne 17. 3. 2014, sp. zn. 28 Cdo 4180/2013, ve kterých je vysloven závěr, že pro posouzení otázky souladu výkonu práva s dobrými

mravy není otázka zavinění, tudíž ani úmyslu jednajícího, relevantní; a 3) je založen na výkladu pojmu dobrých mravů, který není jednotný pro celé soukromé právo včetně pracovního práva, čímž se dostává do rozporu s přechodnými ustanoveními zákona č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „nový občanský zákoník“).

Pokud jde o přípustnost ústavní stížnosti proti v záhlaví uvedeným rozhodnutím, včetně kasačního rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2014, č. j. 21 Cdo 2305/2013-352, poukazuje stěžovatel ve své ústavní stížnosti mj. na nález Ústavního soudu ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. II. ÚS 2371/11.

III.

Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

Ústavní soud vyzval Nejvyšší soud a Městský soud v Praze jako účastníky řízení a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že otázku „dobrých mravů“ v projednávané věci vyložil v napadeném rozsudku Nejvyššího soudu a při zaujetí svého názoru vycházel z ustálené judikatury dovolacího soudu. Z ústavní stížnosti je zřejmé, že stěžovatel nesouhlasí s právním názorem dovolacího soudu a ve snaze cestou ústavní stížnosti přijatý právní názor zvrátit se „snaží dokázat“, že je „dovolacím soudem rozhodována rozdílně“. Za tím účelem používá účelové argumenty a citáty z rozhodnutí, často vytržené z kontextu. Výsledkem má být akceptování pojetí „dobrých mravů“ prosazovaných stěžovatelem ze strany Ústavního soudu.

V projednávané věci nemůže podle Nejvyššího soudu zůstat stranou pozornosti, že stěžovatel je zaměstnavatelem a že se snaží prokázat, že to byl jeho zaměstnanec, který jedná v rozporu s „dobrými mravy“, když požaduje plnění, k němuž se zaměstnavatel zavázal. Ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi (žalobci) se současně chová stěžovatel stejně, jako by byl členem jeho statutárního orgánu a jako by způsobil (zavinil) jeho „nepříznivé hospodářské výsledky“. Vedlejší účastník sice u stěžovatele působil jako „vrcholový manager“, ale byl – a to je rozhodující – jeho zaměstnancem; zaměstnavateli je přitom zakázáno, aby na zaměstnance přenášel riziko z výkonu závislé práce a aby vůči němu uplatňoval finanční postihy, ledaže by požadoval náhradu škody, za níž mu zaměstnanec podle zákona odpovídá. Výkladem pojmu „dobrých mravů“ podaným v ústavní stížnosti se stěžovatel snaží dosáhnout stejných cílů, které mu jsou jinak (jako zaměstnavateli ve vztahu ke svým zaměstnancům) zakázány. Ústavnímu soudu Nejvyšší soud navrhuje, aby ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl.

Městský soud v Praze ve svém vyjádření uvedl, že z obsahu odůvodnění jeho napadeného rozhodnutí je zřejmé, že jako soud odvolací při právním posouzení vycházel z výslovně formulovaného právního názoru dovolacího soudu, jeho stanoviskem a právním názorem byl odvolací soud vázán, na což poukazyval ve svém rozhodnutí, když mu již nepříslušelo vyjadřovat polemiku s právním názorem dovolacího soudu a odkazovat na ústavněprávní rozměr sporu, aplikaci obecné zásady dobrých mravů vyplývající z předchozího § 14 zákoníku práce i § 3 odst. 1 zákona č.

40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“). Z korektivu dobrých mravů, i ve smyslu judikaturní činnosti Ústavního soudu i Nejvyššího soudu v obdobných sporech, vycházel odvolací soud ve svém předchozím zamítavém rozsudku ze dne 21. 1. 2013, č. j. 23 Co 406/2012-310, který byl však dovolacím soudem pro nesprávné právní posouzení následně zrušen v záhlaví uvedeným rozsudkem.

Vedlejší účastník ve svém vyjádření uvedl, že v případě, kdy dovolací soud ve své dlouhodobé a ustálené judikatuře řešil definici zneužití práva jakožto přímý úmysl způsobit uplatněním svého práva škodu druhé straně v rozporu s dobrými mravy, a kdy tedy předmětná judikatura, proti jejímuž použití brojí stěžovatel, se při výkladu daného ustanovení zaobírá i obecným korektivem dobrých mravů, je namístě tuto judikaturu aplikovat i na případy, kdy dochází k obecnému soudu o tom, zda určité jednání (či v tomto případě nárok) je, či není v rozporu s dobrými mravy.

Navíc není pravdivé tvrzení stěžovatele, že by závěr plynoucí z rozhodnutí dovolacího soudu sp. zn. 21 Cdo 992/99 měl být překonán novou právní úpravou. Ke stejnému závěru, jako v citovaném rozhodnutí, dospěl dovolací soud totiž celkem již v 70 rozhodnutích, na které vedlejší účastník ve svém vyjádření odkazuje, vztahujících se k právní úpravě jak před novelou zákoníku práce zákonem č. 46/2004 Sb., tak po ní a dokonce i podle nového zákoníku práce. V této souvislosti vedlejší účastník dodává, že tato dlouhodobá a ustálená judikatura Nejvyššího soudu obstála i při ústavněprávní revizi ze strany Ústavního soudu, jenž její předmětný závěr přebral.

Nelze tedy podle vedlejšího účastníka v žádném případě dojít k závěru, že by se v mezidobí rozhodovací praxe Nejvyššího či Ústavního soudu jakkoliv měnila, ba dokonce byla překonána. Bezpředmětná je proto i námitka stěžovatele o rozporu s aktuální a předchozí judikaturou dovolacího soudu potažmo i Ústavního soudu. V tomto případě totiž závěry rozsudku, které ve své ústavní stížnosti cituje stěžovatel, mohou obstát i ve světle vedlejším účastníkem citované dlouhodobé ustálené judikatury a tato rozhodnutí se vzájemně nepopírají, nevyklučují se ani si neprotiřečí.

Přitom stěžovatelem uvedený argument, že otázku souladu výkonu práva s dobrými mravy je třeba posuzovat bez ohledu na zavinění, podložený např. rozhodnutím Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2013, sp. zn. 25 Cdo 4209/2011, nelze aplikovat na uvedený případ, a to nejen s ohledem na to, že se v tomto případě jednalo o velmi zvláštní situaci, kterou nelze zobecňovat, ale také proto, že se v daném případě nejednalo o pracovněprávní vztah. Rovněž ve stěžovatelem citovaném usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 29 Odo 828/2003, sice dovolací soud řešil případ osoby domáhající se plnění v rozporu s dobrými mravy, šlo ale o člena dozorčí rady, tedy o člena orgánu obchodní společnosti v obchodněprávním vztahu, nikoliv o pracovněprávní vztah řešený podle pravidel zákoníku práce a podle zásad pracovního práva, mezi něž lze řadit též zásadu zákazu přenosu rizika závislé práce na zaměstnance a ochranu zaměstnance.

Konečně k argumentu stěžovatele, podle kterého napadený rozsudek Nejvyššího soudu nevykládá pojem „dobrých mravů“ jednotně se zbytkem soukromého práva a nereflexuje přechodná ustanovení nového občanského zákoníku, vedlejší účastník ve

svém vyjádření uvádí, že vzhledem k rozsáhlému dokazování, které bylo v celém předmětném sporu provedeno, kdy byla detailně hodnocena otázka souladu s dobrými mravy uplatňovaného nároku, je zcela nepochybné, že by se soudy v případě existence jakéhokoliv podezření, že by se ze strany vedlejšího účastníka mohlo jednat o nepoctivé jednání, touto otázkou detailně zabývaly.

Vedlejší účastník závěrem svého vyjádření Ústavnímu soudu navrhuje, aby vydal usnesení, kterým ústavní stížnost stěžovatele odmítne, nebo nález, kterým ji zcela zamítne. A současně, aby Ústavní soud rozhodl tak, že je stěžovatel povinen zaplatit vedlejšímu účastníkovi náklady řízení před Ústavním soudem.

Stěžovatel v úvodu své repliky stručně rekapituluje svoji ústavní stížnost a v podrobnostech na ni odkazuje. K vyjádření Městského soudu v Praze stěžovatel uvádí, že městský soud v napadeném rozsudku již musel konstatovat, že s ohledem na závazný právní názor Nejvyššího soudu nemůže při posuzování otázky dobrých mravů přihlížet k jiným skutečnostem a musí vycházet pouze z toho, zda byl prokázán úmysl vedlejšího účastníka způsobit jiné osobě škodu.

K tvrzení Nejvyššího soudu o pojetí dobrých mravů prosazovaném stěžovatelem stěžovatel uvádí, že neprosazuje žádné „své pojetí“ dobrých mravů, nýbrž obsah, který pojmu „dobré mravy“ skutečně náleží, který však některé senáty Nejvyššího soudu ve své rozhodovací praxi deformovaly oproti jeho skutečnému významu. K dalšímu tvrzení Nejvyššího soudu, že se stěžovatel výkladem „dobrých mravů“ snaží dosáhnout přenesení rizika z výkonu závislé práce ze zaměstnavatele na zaměstnance a nedovoleně tak uplatňuje jiný finanční postih vůči zaměstnanci než náhradu škody, stěžovatel uvádí, že rozsah uplatňování finančních postihů na zaměstnance a přenesení rizika výkonu závislé práce na zaměstnance nejsou posuzovanou otázkou, neboť tou je otázka, zda lze zásadu „dobrých mravů“ omezovat pouze na úmyslné zneužití práva.

K výčtu rozhodnutí Nejvyššího soudu, obsaženém ve vyjádření vedlejšího účastníka, stěžovatel uvádí, že nikdy nezpochyboval, že existují rozhodnutí Nejvyššího soudu (primárně senátu 21), v nichž se objevuje věta, o kterou v napadené věci Nejvyšší soud opřel svůj právní názor. Zároveň však podrobně vysvětlil, proč z daných rozhodnutí nelze vycházet a proč je daný právní názor nesprávný, což potvrzují podle stěžovatele jak rozhodnutí jiných senátů Nejvyššího soudu, tak rozhodnutí Ústavního soudu a odborná literatura, a odkázal přitom na svoji ústavní stížnost. Jestliže vedlejší účastník tvrdí, že rozhodnutí jiných senátů Nejvyššího soudu, na které stěžovatel poukazuje, se netýká pracovněprávního vztahu, opomíjí tím rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2014, sp. zn. 28 Cdo 4180/2013, které se týká přímo výkladu dobrých mravů v pracovněprávních vztazích.

IV.

Posouzení přípustnosti ústavní stížnosti

Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti.

Z obsahu ústavní stížnosti i napadených rozhodnutí je zřejmé, že ačkoliv stěžovatel, alespoň formálně v petitu své ústavní stížnosti, brojí proti oběma výrokům napadeného rozsudku Městského soudu v Praze, podal své dovolání toliko proti jeho výroku I., neboť výrokem II. bylo stěžovateli co do částky 2.164.000,- Kč vyhověno a rozsudek prvního stupně se v tomto rozsahu zrušil a vrátil k dalšímu řízení. Za shora uvedeného stavu, kdy věc v této části není pravomocně skončena, přičemž je odvolací řízení o ní přerušeno, tak v poměru k výroku II. napadeného rozsudku Městského soudu v Praze, zatím nejsou vyčerpány všechny procesní prostředky k ochraně práva, které zákon připouští (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a tudíž je třeba v uvedeném rozsahu ústavní stížnost považovat za nepřipustnou. Proto byla v této části jako taková podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítnuta.

Ústavní stížnost je dále nepřipustná v rozsahu, ve kterém směřuje proti napadenému rozsudku Nejvyššího soudu. Jedná se totiž o kasační rozhodnutí, jež zásadně nelze považovat za konečné rozhodnutí ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Výjimku by bylo možné připustit pouze za předpokladu, že by jeho zrušení bylo nezbytné k tomu, aby mohla být v konkrétní věci poskytnuta ochrana ústavně zaručeným základním právům a svobodám stěžovatele [srov. náleze ze dne 18. září 2012 sp. zn. II. ÚS 2371/11 (N 159/66 SbNU 373), část V; náleze ze dne 28. listopadu 2013 sp. zn. I. ÚS 1787/11, bod 23]. V daném případě tomu tak ale není. I kdyby totiž právní závěry obsažené v tomto rozsudku byly důvodem, pro který došlo ze strany obecných soudů k porušení základních práv a svobod, k jejich ochraně by postačovalo zrušení navazujících rozhodnutí (srov. náleze Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1085/14).

Pokud jde o ústavní stížností napadené usnesení Nejvyššího soudu a výrok I. napadeného rozsudku Městského soudu v Praze, vyčerpal stěžovatel všechny prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje; ústavní stížnost proto byla v tomto rozsahu shledána přípustnou (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*). Vzhledem k tomu, že ústavní stížnost byla podána včas, osobou k tomu oprávněnou a splňovala i ostatní zákonem předepsané formální náležitosti, přistoupil Ústavní soud v rozsahu, ve kterém byla přípustná, k jejímu meritornímu projednání.

V.

Vlastní posouzení

Ústavní stížnost směřující proti napadenému usnesení Nejvyššího soudu a proti výroku I. napadeného rozsudku Městského soudu v Praze posoudil Ústavní soud jako důvodnou, jak je vysvětleno dále.

Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonitosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení toho, zda v řízení byla dotčena ústavně chráněná práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

Podstatu nyní projednávané ústavní stížnosti tvoří nesouhlasná polemika stěžovatele se způsobem, jakým obecné soudy v jeho případě právně posoudily otázku souladu výkonu práva s dobrými mravy podle § 14 odst. 1 zákoníku práce. Stěžovatel obecným soudům vytýká, že citované ustanovení zákoníku práce vyložily nesprávně a nezohlednily skutečnost, že otázku, zda je výkon práva v souladu s „dobrymi mravy“ je třeba posuzovat bez ohledu na zavinění.

Podle § 14 odst. 1 zákoníku práce *výkon práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiného účastníka pracovněprávního vztahu a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.*

Podle § 3 odst. 1 občanského zákoníku *výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.*

Podle § 39 občanského zákoníku *neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům.*

V. a)

Význam „dobrých mravů“ podle zákoníku práce a občanského zákoníku

V projednávané věci si musel Ústavní soud nejprve položit otázku, zda je třeba pojmu „dobré mravy“ podle § 14 odst. 1 zákoníku práce přikládat stejný význam, jaký má pojem „dobré mravy“ podle § 3 odst. 1 občanského zákoníku.

Podle judikatury Ústavního soudu ke shora citovanému ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku je v něm obsažený relativně neurčitý pojem „dobré mravy“ souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu a také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu (usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 249/97, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, sv. č. 10, usnesení č. 14, str. 383).

V usnesení ze dne 31. 7. 1996, sp. zn. III. ÚS 124/96, dospěl Ústavní soud k následujícímu závěru: *„Jednotnost právního řádu je v rovině právního jazyka kromě jiného spjata s konstantností významů, přisuzovaných jazykovým výrazům, tj. s vyloučením polysémie a homonymie. Výjimkou je pouze rozlišování samotným zákonodárcem, a to explicitně formou legální definice nebo implicitně, tzn., když je odlišnost významů, přisuzovaných jednomu výrazu, zřejmá z kontextu.“* Žádná ze shora uvedených právních úprav § 14 odst. 1 zákoníku práce a § 3 odst. 1 občanského zákoníku, používajících pojem „dobré mravy“, a jejichž dikce je ve své podstatě totožná, vlastní legální definici tohoto pojmu neobsahuje a ani z jejich kontextu

nevyplývá, že by pojmu „dobré mravy“ podle zákoníku práce měl být dáván jiný význam, než jaký má být přikládán „dobrým mravům“ podle občanského zákoníku.

Jestliže Nejvyšší soud a vedlejší účastník ve svých vyjádřeních k ústavní stížnosti zdůrazňují, že v oblasti pracovněprávních vztahů platí zásada zákazu přenosu rizika z výkonu závislé práce na zaměstnance, Ústavní soud je přesvědčen, že ani ta není důvodem pro odlišování významu daného pojmu od právní úpravy „dobrých mravů“ v občanském zákoníku. Pro použití korektivu „dobré mravy“ zákon nestanoví, z jakých hledisek má soud vycházet a je tak přenecháno soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu dané právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Rozhodnutí o tom, zda jsou splněny podmínky pro použití § 14 odst. 1 zákoníku práce, je třeba učinit vždy po pečlivé úvaze, v jejímž rámci musí být zváženy všechny rozhodné okolnosti případu, tj. jak okolnosti, které uplatňuje ten, kdo se uvedeného ustanovení dožaduje, tak všechny okolnosti na straně toho, kdo se výkonu práva domáhá. Odpovídající úsudek soudu musí být podložen konkrétními skutkovými zjištěními a musí současně přesvědčivě dokládat, že tato zjištění dovolují přijmout závěr, zda výkon práva je či není v rozporu s dobrými mravy (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 33 Cdo 754/2007). Zásada zákazu přenosu rizika z výkonu závislé práce na zaměstnance se proto uplatní v rámci uvedeného posouzení, zda se z hlediska konkrétního případu, ve vzájemném jednání účastníků pracovněprávního vztahu, jedná o porušení „dobrých mravů“, aniž by to bylo důvodem pro odlišování významu daného pojmu od právní úpravy „dobrých mravů“ v občanském zákoníku.

Uvedený závěr o stejném významu porušení „dobrých mravů“ v právních úpravách zákoníku práce a občanského zákoníku ostatně odpovídá i následnému legislativnímu vývoji, kdy právní úprava neplatnosti právního jednání, které se přičí dobrým mravům, byla ponechána přímo na právní úpravě nového občanského zákoníku (§ 580 odst. 1) a zákoník práce od účinnosti zákona č. 303/2013 Sb. již žádnou vlastní právní úpravu neplatnosti právního jednání z důvodu porušení „dobrých mravů“ pro pracovněprávní vztahy neobsahuje.

Ve světle shora uvedeného činí Ústavní soud dílčí závěr, že není důvod odlišovat význam stejného pojmu „dobré mravy“, resp. jejich porušení, jak je upraveno v § 3 odst. 1 občanském zákoníku a § 14 odst. 1 zákoníku práce. Takové odlišování vede k rozporu se zásadou vnitřní jednoty a bezrozpornosti právního řádu.

V. b)

Judikatura Nejvyššího soudu k § 14 odst. 1 zákoníku práce a § 3 odst. 1 občanského zákoníku

Jak zjistil Ústavní soud z vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 1, sp. zn. 23 C 288/2009 (listy č. 338-345), stěžovatel již ve svém vyjádření k dovolání vedlejšího účastníka poukazoval na judikaturu Nejvyššího soudu k „dobrým mravům“ podle § 3 odst. 1 občanského zákoníku, ze které vyplývá, že úmysl způsobit výkonem práva škodu není nezbytnou náležitostí výkonu práva v rozporu s dobrými mravy. V této souvislosti stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvádí rozsudek Nejvyššího soudu ze dne sp. zn. 25 Cdo 4209/2011, podle jehož závěru „stačí, že výkon práva je

(objektivně posuzováno) v rozporu s dobrými mravy, aniž by bylo relevantní zavinění jednajícího, resp. vědomí si takového rozporu s dobrými mravy. A dále na rozsudek ze dne 17. 3. 2014, sp. zn. 28 Cdo 4180/2013, ve kterém je na citovaný závěr Nejvyšším soudem odkázáno. Ústavnímu soudu jsou rovněž známy další rozhodnutí Nejvyššího soudu, podle kterých: „Soud zjišťuje, zda se výkon práva přičí dobrým mravům v daném čase a na daném místě podle objektivního kritéria, nezávisle na vědomí a vůli toho, kdo právo nebo povinnost vykonává (nezávisle na zavinění)“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2000, sp. zn. 23 Cdo 2060/98, obdobně také např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2013, sp. zn. 28 Cdo 3791/2012, ze dne 18. 10. 2012, sp. zn. 28 Cdo 2640/2012, ze dne 29. 7. 2009, sp. zn. 25 Cdo 1884/2007, nebo ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 32 Cdo 1651/2005). Obdobný názor k otázce porušení dobrých mravů ve smyslu § 3 odst. 1 občanského zákoníku se objevuje i v komentářové literatuře (Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I, II, 2. vydání, 2009, C. H. Beck, s. 63).

Napadené usnesení Nejvyššího soudu však vychází z jiné judikatury dovolacího soudu, která se přímo týká § 14 odst. 1 zákoníku práce. Podle závěrů této judikatury, na kterou Nejvyšší soud v napadeném usnesení odkazuje, platí: „Za výkon práva v rozporu s dobrými mravy ve smyslu ustanovení § 14 odst. 1 zák. práce tedy lze považovat pouze takové jednání, jehož cílem není dosažení účelu a smyslu sledovaného právní normou, nýbrž které je v rozporu s ustálenými dobrými mravy vedeno přímým úmyslem způsobit jinému účastníku újmu“ (rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. 21 Cdo 1582/2012, ze dne 15. 1. 2014 sp. zn. 21 Cdo 2955/2012, ze dne 18. 9. 2014 sp. zn. 21 Cdo 2007/2013, ze dne 24. 6. 2015 sp. zn. 21 Cdo 2388/2014). K tomuto závěru dospěl v projednávané věci Nejvyšší soud již v napadeném rozsudku, jehož závěrem byl následně rozhodující Městský soud v Praze vázán.

K uvedené judikatuře k § 14 odst. 1 zákoníku práce, včetně napadeného rozsudku Nejvyššího soudu, Ústavní soud poznamenává, že vychází z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2000, sp. zn. 21 Cdo 992/99, jehož závěr se týká § 7 odst. 2 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění do 31. 12. 2000, podle kterého *nikdo nesmí výkonu práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů zneužívat na újmu jiného účastníka pracovněprávního vztahu*. V odůvodnění rozsudku sp. zn. 21 Cdo 992/99 je k výkladu citovaného ustanovení uvedeno, že „objektivní právo předpokládá, že výkon práva směřuje k uskutečnění cíle sledovaného právní normou. Jestliže však jednající sice koná v mezích svého práva, ale prostřednictvím realizace chování jinak právem dovoleného, sleduje poškození druhého účastníka právního vztahu, jedná se sice o výkon práva, ale o výkon práva závadný, kdy jednání a jeho výsledek se snad zcela shodují s výsledkem, který mělo právo na zřeteli, ale kdy jednání bylo učiněno nikoliv za účelem dosažení výsledků, k jejichž docílení byla jednajícím propůjčena ochrana, nýbrž aby bylo dosaženo výsledků jiných, které jsou jinak považovány za nevídaný vedlejší následek tohoto jednání. Takový výkon práva, i když je se zákonem formálně v souladu, je ve skutečnosti výkonem práva jen zdánlivým; účelem zde není vykonat právo, ale poškodit jiného, neboť jednající v rozporu s ustálenými dobrými mravy je přímo veden úmyslem způsobit jinému účastníku újmu, zatímco dosažení vlastního smyslu a účelu sledovaného právní normou zůstává pro něho vedlejší a je z hlediska jednajícího bez významu. Toto zneužití výkonu

subjektivního práva (označované rovněž jako šikana), kdy je výkon práva ve skutečnosti toliko prostředkem umožňujícím poškodit jiného účastníka pracovněprávního vztahu, ustanovení § 7 odst. 2 zák. práce nepřipouští.“

Z uvedeného vyplývá, že závěr učiněný v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 992/99, ze kterého vychází judikatura dovolacího soudu, na níž je odkazováno v odůvodnění napadených rozhodnutí Nejvyššího soudu, se týká zákazu zneužívání výkonu práv a povinností podle ust. § 7 odst. 2 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění do 31. 12. 2000, které pojem „dobré mravy“ výslovně neobsahovalo. Lze proto přisvědčit stěžovateli, že z citovaného názoru Nejvyššího soudu, obsaženého v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 992/99, by bylo možné požadavek úmyslu pro jednání v rozporu s dobrými mravy dovozovat jen v případě, pokud by jednání v rozporu s dobrými mravy a zneužití práva byly pojmy s totožným významem. Jde však o dvě relativně samostatné skutkové podstaty, které lze uplatnit samostatně (srov. Fiala, J. a kol. Občanský zákoník: komentář. Díl I. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, komentář k ustanovení § 3). Ostatně sám zákonodárce, stanovil-li v § 261 odst. 3 zákoníku práce, že škodu je povinen nahradit zaměstnanec, *kteřý ji způsobil úmyslným jednáním proti dobrým mravům*, připouští i takové jednání proti dobrým mravům, které není úmyslné (obdobně § 265 odst. 1 zákoníku práce).

S ohledem na předchozí část odůvodnění, podle které pojem „dobrých mravů“, resp. zákaz výkonu práva v rozporu s dobrými mravy podle § 14 odst. 1 zákoníku práce a § 3 odst. 1 občanského zákoníku, mají stejný význam, dospívá Ústavní soud k dalšímu dílčímu závěru, že ve shora uvedené judikatuře Nejvyššího soudu je otázka podmínky zavinění pro porušení zákazu výkonu práv v rozporu s dobrými mravy dovolacím soudem rozhodována rozdílně, resp. Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi uplatňuje neodůvodněně rozdílnou interpretaci institutu dobrých mravů, obsaženého v dotčených ustanoveních. Přitom v nyní ústavní stížností napadených rozhodnutích Nejvyššího soudu uplatněná interpretace § 14 odst. 1 zákoníku práce, podle které je úmysl v jednání podmínkou pro porušení zákazu výkonu práv v rozporu s dobrými mravy, je zjevným a neodůvodněným vybočením ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinálnímu) chápání dotčeného právního institutu [srov. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

V. c)

Porušení práva na spravedlivý proces

S ohledem na výše uvedené závěry Ústavního soudu nemůže z ústavněprávního pohledu obstát napadený rozsudek Městského soudu v Praze v části, ve které městský soud, vázán právním názorem dovolacího soudu, musel rozhodnout v neprospěch stěžovatele. Uvedený závazný právní názor – kterým Nejvyšší soud v napadeném rozsudku vyslovil, že ze zjištěného skutkového stavu nelze, coby podmínku pro výkon práva v rozporu s dobrými mravy, úspěšně dovozovat, že by cílem právního jednání vedlejšího účastníka byl přímý úmysl způsobit stěžovateli újmu – vychází z interpretace § 14 odst. 1 zákoníku práce, která, jak vyplývá ze shora uvedeného, vybočuje ze standardů výkladu, a tím i z mezí ústavnosti. Nadto Ústavní soud nepřehlédl, že pokud

jde o závěr obecných soudů ohledně subjektivní stránky jednání vedlejšího účastníka, Nejvyšší soud ani Městský soud v Praze se v napadených rozhodnutích nijak nevypořádaly se skutkovým zjištěním městského soudu, že to byl sám vedlejší účastník, kdo předložil návrh na odměňování vedoucích zaměstnanců představenstvu stěžovatele ke schválení, včetně odstupného pro náměstkyni generálního ředitele stěžovatele.

Vedle skutečnosti, že vedlejší účastník po nástupu do práce u stěžovatelky inicioval zvýšení výdajů za odstupné, považuje Ústavní soud, v souvislosti s posouzením otázky souladu výkonu práva s dobrými mravy ve smyslu § 14 odst. 1 zákoníku práce, za významné poukázat i na další skutková zjištění městského soudu. Zejména jde o zjištění, podle kterých vedlejší účastník postupoval uvedeným způsobem v době, kdy byl stěžovatel v dlouhodobé ztrátě, přičemž své funkce se vedlejší účastník vzdal na základě vlastní úvahy, a to téměř bezprostředně po uplynutí 12-ti měsíční lhůty, kdy mu nárok na odstupné v daném rozsahu vznikl (strana 6 odůvodnění rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. 1. 2013, č. j. 23 Co 406/2012-310). Takto zjištěný skutkový stav nedovoloval ve světle shora uvedeného obecným soudům učinit právní závěr o tom, že jednání vedlejšího účastníka nebylo, s odkazem na neprokázání jeho zavinění, v rozporu s dobrými mravy, a to způsobem, jakým k tomuto závěru obecné soudy v napadených rozhodnutích dospěly.

Vzhledem ke shora uvedenému dospěl Ústavní soud k závěru, že výrokem I. napadeného rozsudku Městského soudu v Praze, který byl vázán právním názorem Nejvyššího soudu, bylo v posuzované věci porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny. Protože dovolací soud porušenému ústavnímu právu stěžovatele následně neposkytl ochranu a pokračoval v jeho porušení, jež bylo založeno předchozím napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu – a to i přes to, že stěžovatel ve svém dovolání poukázal na již shora citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4180/2013, podle jehož závěru není porušení dobrých mravů podmiňováno úmyslným jednáním, a dokonce ani zaviněním v jakékoliv formě – bylo nutné zrušit také napadené usnesení Nejvyššího soudu. Naopak ke zrušení napadeného kasačního rozsudku Nejvyššího soudu Ústavní soud přistoupit nemusel, neboť k ochraně porušeného základního práva stěžovatele postačuje zrušení výroku I. navazujícího napadeného rozsudku Městského soudu v Praze, který bude ve svém dalším rozhodování v dané věci vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu.

VI. Závěr

S ohledem na shora uvedené Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Městského soudu v Praze ve výroku I. – kterým byl rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 3. 2012, č. j. 23 C 228/2009-236, ve výroku o věci samé co do částky 6.516.000,- Kč potvrzen – a napadené usnesení Nejvyššího soudu zrušil.

Úkolem Městského soudu v Praze bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že musí opětovně posoudit

stěžovatelem podané odvolání a náležitě se vypořádat se zjištěným skutkovým stavem, přičemž při posuzování toho, zda jde o výkon práva v rozporu s „dobrými mravy“ je vázán právním názorem, že zavinění jednajícího není podmínkou pro porušení zákazu výkonu práv v rozporu s dobrými mravy, a to s ohledem na to, že význam pojmu „dobré mravy“ je v § 14 odst. 1 zákoníku práce stejný jako v § 3 odst. 1 občanského zákoníku a naopak nelze význam tohoto pojmu ztotožňovat s významem pojmu „zneužití práva“.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 7. března 2017

Jiří Zemánek
předseda II. senátu Ústavního soudu